

BIURO
RZECZNIKA PRAW DZIECKA

Raport Rzecznika Praw Dziecka

Ogólnopolskie badanie jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce

Obszar nr 1 – środowisko szkolne

Warszawa 2021

Rzecznik
Praw Dziecka
Mikołaj Pawlak

Spis treści

1. CEL BADANIA	3
2. NOTA METODOLOGICZNA.....	3
1.1. CHARAKTERYSTYKA NARZĘDZIA BADAWCZEGO.....	3
1.2. CHARAKTERYSTYKA RESPONDENTÓW	4
1.3. OGRANICZENIA ZWIĄZANE Z BADANIEM	13
3. WYNIKI BADANIA.....	13
4. REKOMENDACJE.....	24
BIBLIOGRAFIA.....	26

1. Cel badania

Głównym celem badania, zleconego przez Rzecznika Praw Dziecka Mikołaja Pawlaka, jest ocena jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce. Badanie wpisuje się w koncepcje teoretyczne związane z dobrostanem dzieci i młodzieży oraz ujęciami konstruktywistycznymi codzienności. Uzyskane wyniki pozwolą na identyfikację poziomu funkcjonowania dzieci w kilku wyróżnionych sferach życia (np. psychiczna, społeczna, rodzinna, wirtualna) oraz rekonstrukcję świata, w którym dzieci funkcjonują na co dzień (rekonstrukcja codzienności). Uzyskane rezultaty pozwolą na wskazanie obszarów problematycznych oraz tych, które stanowią zasób, mocne strony współczesnych dzieci i młodzieży. Identyfikacja obszarów pozwoli na zaprojektowanie właściwych polityk i interwencji publicznych zgodnie z zasadami tworzenia rozwiązań opartych na wiedzy (*evidence-based*) (Cartwright & Hardie, 2012; Davies i in., 2000).

Niniejszy raport koncentruje się na jednym wymiarze – środowisku szkolnym. W ocenie Rady Ekspertów przy Rzeczniku Praw Dziecka jest on jednym z istotniejszych w kontekście zbliżającego się rozpoczęcia roku szkolnego oraz zagrożenia zmianą trybu nauki związanego z sytuacją pandemiczną.

2. Nota metodologiczna

1.1. Charakterystyka narzędzia badawczego

Kwestionariusz KIDSCREEN powstał jako odpowiedź na konieczność wypracowania jednolitego dla krajów europejskich narzędzia do oceny jakości życia dzieci (Ravens-Sieberer & Kidscreen Group Europe, 2016). Został on opracowany w ramach projektu *Screening for and Promotion of Health-Related Quality of Life in Children and Adolescent. A European Public Health Perspective* realizowanego w latach 2001-2004 na zlecenie Komisji Europejskiej w ramach V Ramowego Programu Współpracy Naukowej. W projekcie uczestniczyło 13 państw europejskich (Ravens-Sieberer i in., 2008), w tym przedstawiciel Polski - dr Joanna Mazur z Instytutu Matki i Dziecka w Warszawie.

Kwestionariusz KIDSCREEN przeznaczony jest dla dzieci i młodzieży w wieku 8-18 lat. KIDSCREEN-52 obejmuje 10 obszarów, wymiarów życia (Ravens-Sieberer i in., 2005), a KIDSCREEN-27 obejmuje 5 obszarów (Ravens-Sieberer i in., 2007).

Kwestionariusze KIDSCREEN mają następujące zalety:

- są uniwersalne;
- są możliwe do zastosowania w różnych krajach i kulturach;
- spełniają wysokie standardy metodologiczne, zgodne ze współczesną teorią budowania testów psychologicznych i kwestionariuszy do badania jakości życia;
- są praktyczne (krótkie, łatwe w użyciu, posiadają prosty system oceny wyników) (Mazur, 2008).

W badaniu posługiwano się polską adaptacją kwestionariusza opracowaną przez zespół Instytutu Matki i Dziecka w Warszawie (Mazur, 2008).

Na wykresach kołowych i wykresach skumulowanych suma poszczególnych wartości procentowych nie zawsze wynosi 100%. Jest to wynikiem stosowanych zaokrągleń w wartościach liczbowych po przecinku.

1.2. Charakterystyka respondentów

Badaniem objęto łącznie ponad 5800 uczniów z całej Polski, na trzech poziomach edukacyjnych: edukacji wczesnoszkolnej (klasy 2. szkoły podstawowej), szkoły podstawowej (klasy 6.) i szkoły ponadpodstawowej (klasy 2. technika i licea ogólnokształcące). Pomiar przeprowadzono przy użyciu kwestionariusza The KIDSCREEN.

Realizacja badania w szkołach miała miejsce w czerwcu 2021 r., pod koniec roku szkolnego podczas pandemii koronawirusa SARS-CoV-2. Badanie wykonała firma Danae sp. z o.o. z Gdańska.

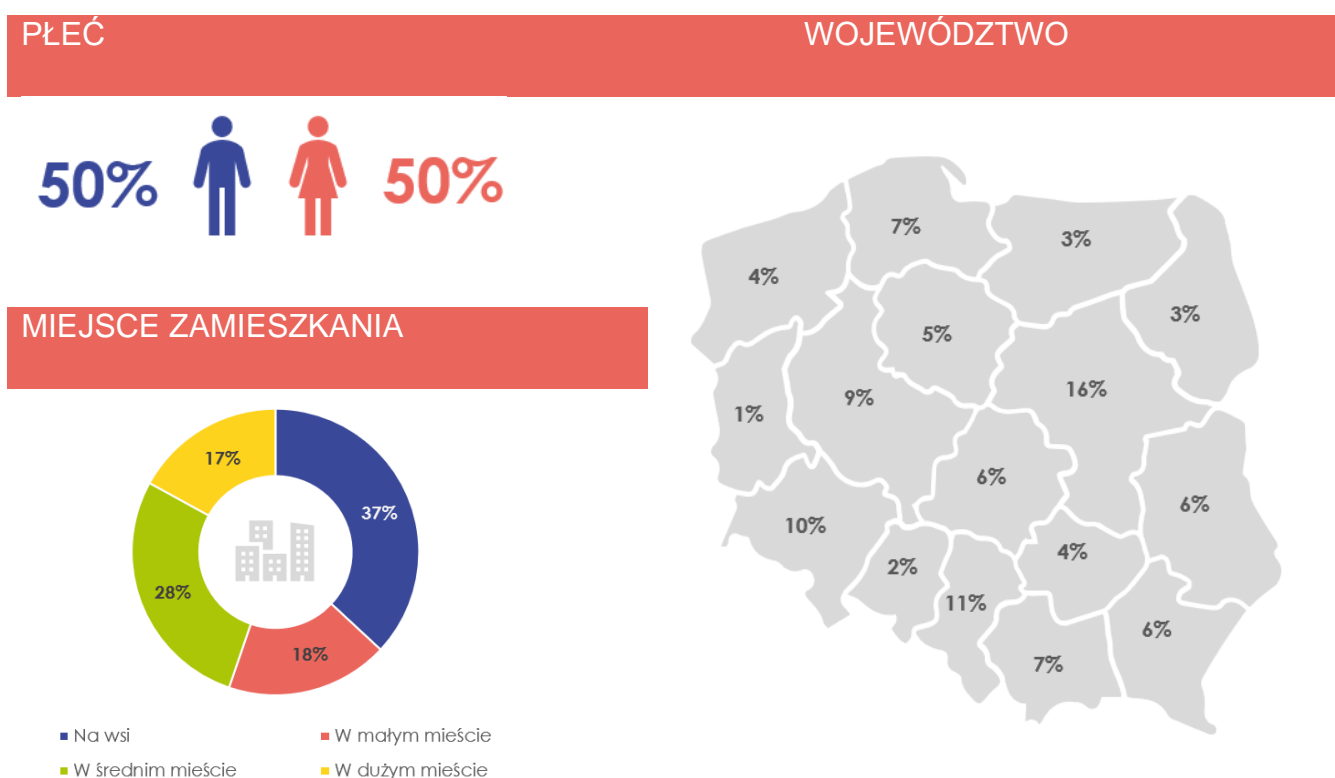
KLASY DRUGIE SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Struktura dzieci ze względu na płeć w drugich klasach szkół podstawowych rozkładała się równomiernie.

W zrealizowanej próbie 61% dzieci uczyło się w szkołach miejskich, 39% to szkoły zlokalizowane na wsi. Największy udział miały województwa: mazowieckie (16%), śląskie (11%) i dolnośląskie (10%).

Według deklaracji najmłodszych – prawie czterech na dziesięciu badanych uczniów mieszkało na wsi (37%), trzech na dziesięciu zamieszkiwało średniej wielkości miasta (28%), zaś po prawie 20% respondentów mieszkało w dużych (17%) i w małych miastach (18%).

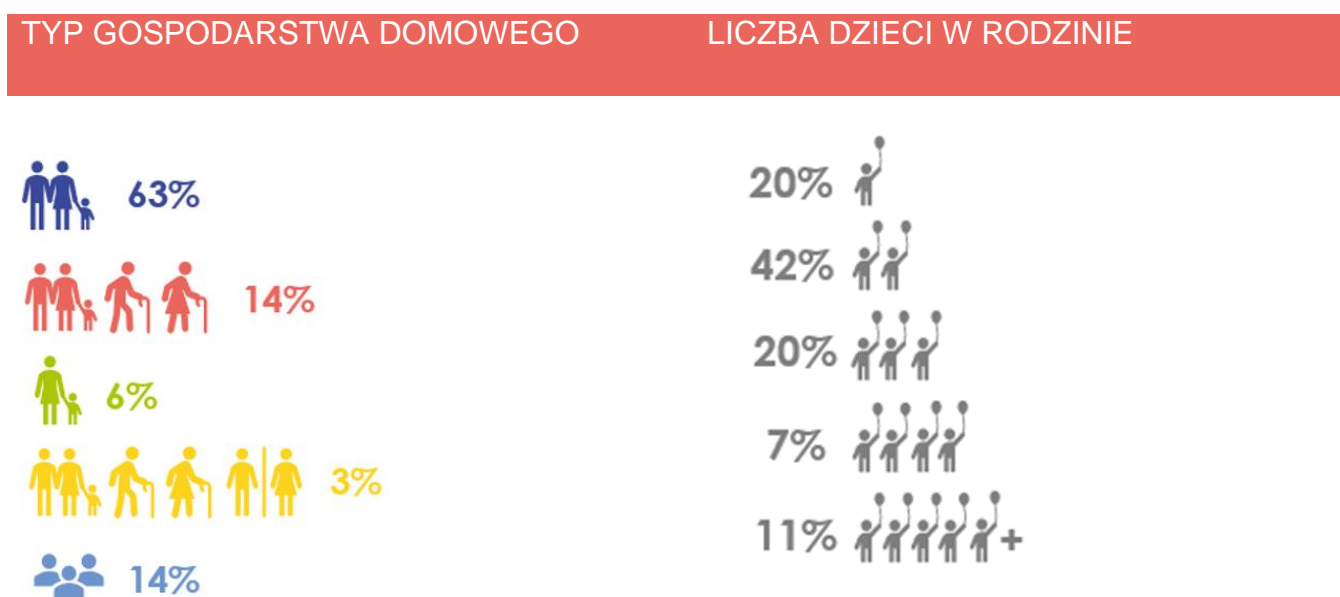
Wykres 1. Charakterystyka respondentów – płeć i lokalizacja (KL. 2. SP)

Podstawa: uczniowie klas 2. szkoły podstawowej, N=1841

W badaniu wzięły udział dzieci reprezentujące różne typy gospodarstw domowych. 6 na 10 badanych (63%) zadeklarowało, że wychowuje się w pełnej rodzinie składającej się z matki, ojca oraz ewentualnego rodzeństwa. Rzadziej drugoklasistów wychowują oboje rodziców oraz dziadkowie, bądź jeden z nich – 14%. Około 6% badanych dzieci wychowuje się tylko z matką i ewentualnym rodzeństwem oraz niespełna 3% w rodzinie z obojgiem rodziców, ewentualnym rodzeństwem, dziadkami bądź jednym z nich oraz wujostwem, ewentualnie z jednym z wujostwa. Inne typy gospodarstw domowych stanowiły 14%, wśród nich znalazły się takie, gdzie dziecko wychowywane jest przez samych dziadków (0,6%), wyłącznie przez ojca (0,4%) czy dorosłe rodzeństwo (0,2%).

Wykres 2. Charakterystyka respondentów – sytuacja rodzinna (KL. 2. SP)

SYTUACJA MATERIALNA

Podstawa: uczniowie klas 2. szkoły podstawowej, N=1841

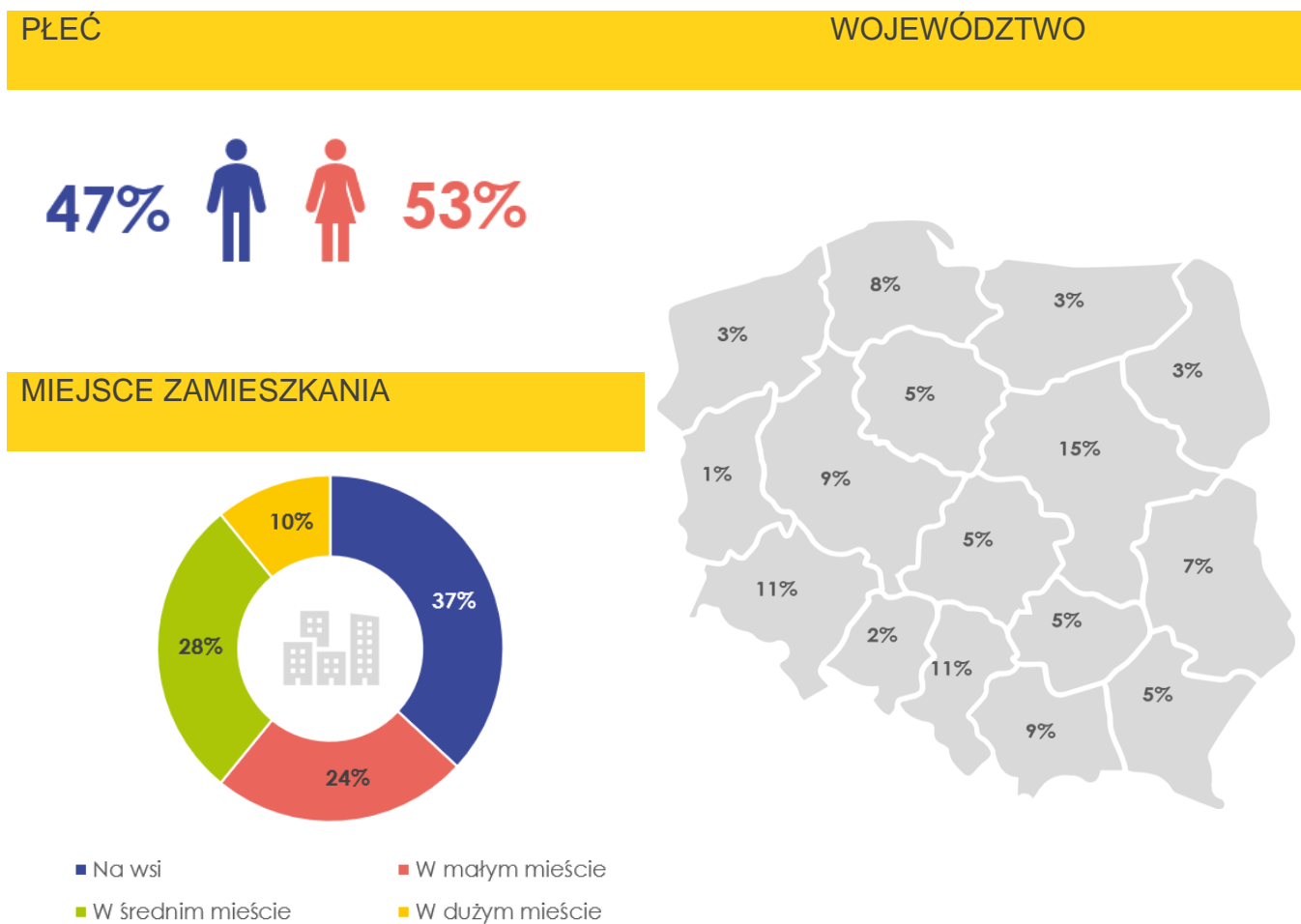
Dodatkowo badanych zapytano o liczbę dzieci w ich najbliższej rodzinie, prosząc również o wliczenie samych siebie. Najwięcej – 42% badanych ma jedno rodzeństwo, 20% badanych było jedynakami, tyle samo zadeklarowało, że w najbliższej rodzinie poza nim jest dwoje dzieci. 7% respondentów posiadało troje rodzeństwa, a 11% wychowywało się w rodzinach z minimum pięciorgiem dzieci.

Sytuacja materialna rodzin dzieci z drugich klas szkół podstawowych na ogół jest dobra. Trzy czwarte rodzin (75%) stać na dodatkowe wydatki, a niespełna jedna czwarta jest w stanie zaspokoić tylko bieżące potrzeby (23%).

KLASY SZÓSTE SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Wśród szóstoklasistów nieco przeważały dziewczęta – 53% kobiet w odniesieniu do 47% mężczyzn. 57% uczniów uczęszczało do szkół zlokalizowanych w miastach, a 43% do szkół wiejskich. Największy udział w próbie miały województwa: mazowieckie (15%), śląskie (11%) i dolnośląskie (11%). Według deklaracji – prawie czterech na dziesięciu badanych uczniów mieszkało na wsi (37%), co czwarty zamieszkiwał małe miasto (24%), trzech na dziesięciu miasto średniej wielkości (28%).

Wykres 3. Charakterystyka respondentów – płeć i lokalizacja (KL. 6. SP)

Podstawa: uczniowie klas 6. szkoły podstawowej, N=1900

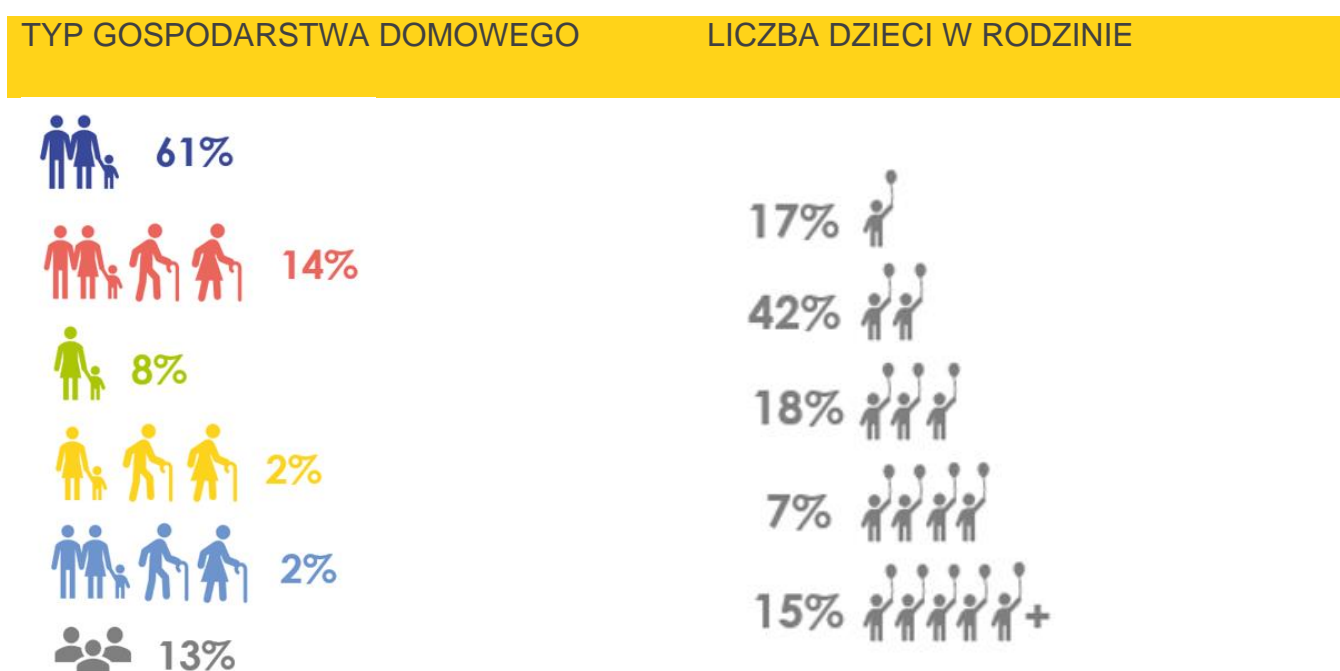
Najwięcej szóstoklasistów wychowywało się w rodzinie pełnej, składającej się z obu rodziców i ewentualnego rodzeństwa (61%). Rzadziej badani pochodzili się z rodziny składającej się z matki, ojca, ewentualnego rodzeństwa oraz dziadków bądź jednego z nich – 14%. Około 8% badanych nastolatków zamieszkiwało tylko z matką, a po 2% badanych zadeklarowało, że wychowuje się w rodzinie z babcią/dziadkiem, zarówno bez ojca, jak i z nim. Pozostałe 13% dzieci zamieszkiwało w innego rodzaju typach gospodarstw domowych.

17% szóstoklasistów było jedynakami. Najwięcej, bo 42% nastolatków miało jedną siostrę lub brata, a niespełna jedna piąta (18%) wychowywała się jeszcze z dwojgiem rodzeństwa. Gospodarstwa z czworgiem dzieci w rodzinie tworzyło

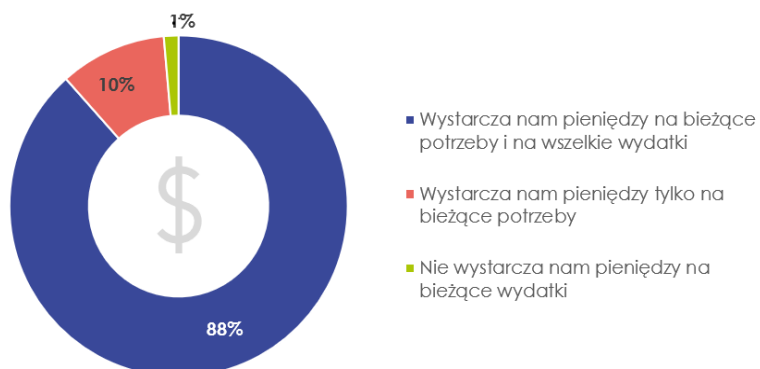
7% badanych, a z wielodzietnych powyżej czworga dzieci pochodziło 15% szóstoklasistów.

Sytuacja materialna rodzin uczniów z 6. klas szkół podstawowych była przez nich oceniana jako dobra – 88% deklaroowało, że wystarcza im pieniędzy na bieżące potrzeby i wszelkie wydatki, co dziesiąta rodzina miała środki na zabezpieczenie tylko bieżących potrzeb, a 1% gospodarstw borykał się z problemami finansowymi.

Wykres 4. Charakterystyka respondentów – sytuacja rodzinna (KL. 6. SP)

SYTUACJA MATERIALNA

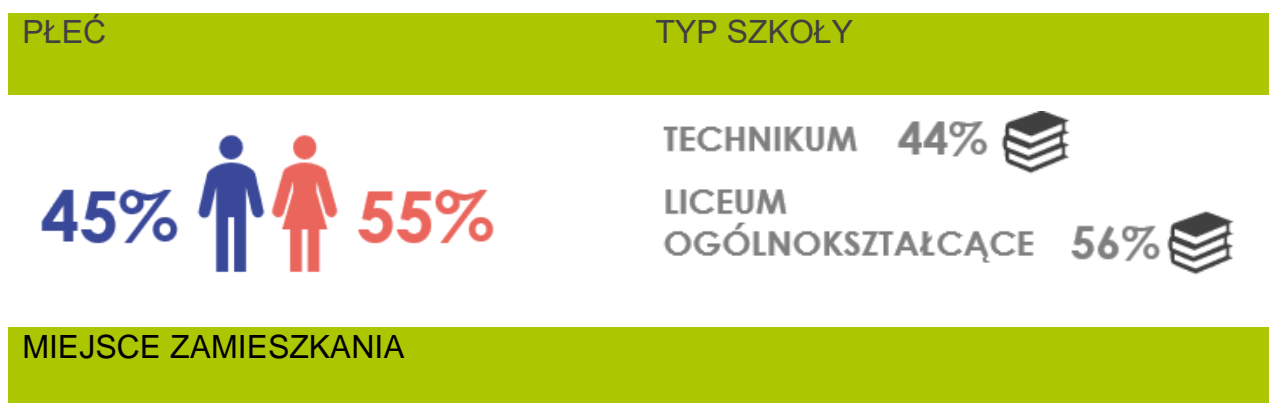
Podstawa: uczniowie klas 6. szkoły podstawowej, N=1900

KLASY DRUGIE SZKOŁY PONADPODSTAWOWEJ

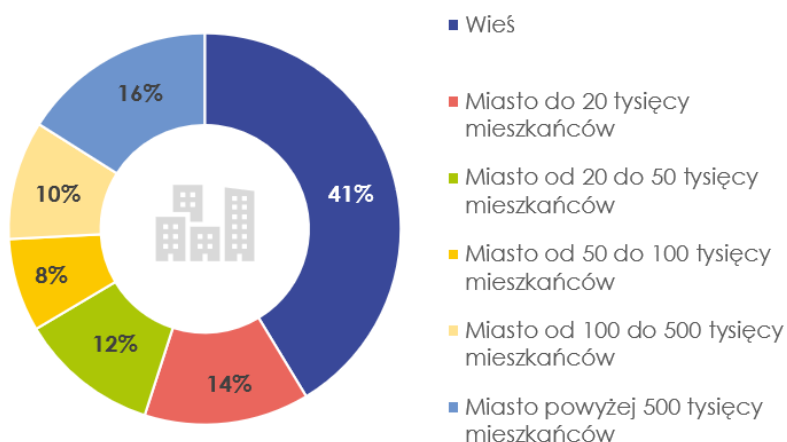
W badanej próbie 44% uczniów szkół ponadpodstawowych to uczniowie technikum, a 56% uczęszczało do liceum ogólnokształcącego. Kobiety stanowiły ponad połowę respondentów z tej kategorii wiekowej (55%), przy czym dwie trzecie z nich uczyło się w liceum (66%). Mężczyźni częściej byli uczniami szkół technicznych (60%), do liceum uczęszczała jedna trzecia z nich.

Chociaż szkoły ponadpodstawowe zlokalizowane były w miastach, uczniowie pochodzili z różnych typów wielkości miejscowości. Czterech na dziesięciu nastolatków (41%) mieszkało na obszarach wiejskich, 16% zamieszkiwało największe miasta, a co dziesiąty miasto liczące od 100 do 500 tysięcy mieszkańców (10%).

Wykres 5. Charakterystyka respondentów – płeć i lokalizacja (LO/TECH)

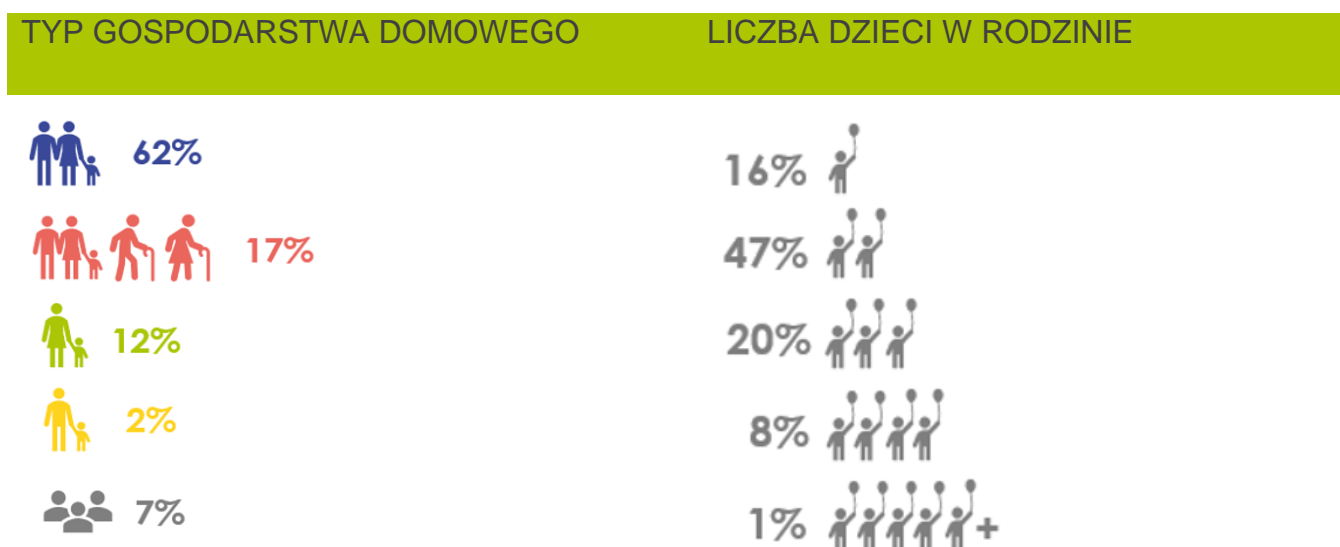
MIEJSCE ZAMIESZKANIA

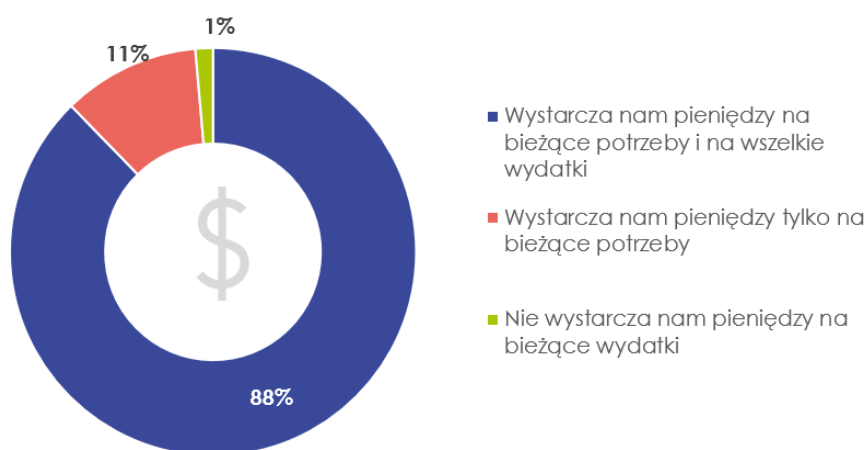
Podstawa: uczniowie klas 2. szkoły ponadpodstawowej, N=2156

Najczęściej występującym typem gospodarstwa domowego wśród młodzieży była rodzina pełna – z obojgiem rodziców i dzieckiem/dziećmi (62%). Rzadziej badani wychowywali się w rodzinie wielopokoleniowej, zamieszkując z rodzicami i dziadkami (bądź jednym z nich) – 17%. Około 12% badanych nastolatków wychowuje tylko matka, 2% wychowuje sam ojciec, a 1% zamieszkuje samodzielnie. 7% stanowiły inne typy gospodarstw.

Wykres 6. Charakterystyka respondentów – sytuacja rodzinna (LO/TECH)

SYTUACJA MATERIALNA

Podstawa: uczniowie klas 2. szkoły ponadpodstawowej, N=2156

Prawie połowa (47%) uczniów posiada jedno rodzeństwo, a jedna piąta – dwoje. Jedyńcy stanowią 16% próby, natomiast z rodzin wielodzietnych, składających się z przynajmniej czworga dzieci, pochodzi 9%.

Sytuacja materialna gospodarstwa była przez młodzież z klas licealnych i w technikach oceniana jako dobra – 80% deklarowało, że wystarcza im pieniądze

na bieżące potrzeby i wszelkie wydatki, co dziesiąta rodzina (11%) miała środki na zabezpieczenie tylko bieżących potrzeb, a 1% gospodarstw borykał się z problemami finansowymi.

1.3. OGRANICZENIA ZWIĄZANE Z BADANIEM

Prowadzenie badań naukowych jest związane z podejmowaniem decyzji o ich konstrukcji, przebiegu i analizie. Każde badanie jest umieszczone w określonej perspektywie teoretycznej i metodologicznej. Istotne jest, aby zostały zapewnione odpowiednie warunki do osiągnięcia wysokiej trafności i rzetelności badań. Osoby planujące oraz realizujące badania dołożyły wszelkiej staranności, aby osiągnąć rezultaty jak najwyższej jakości. Jednocześnie są świadome ograniczeń występujących w badaniu.

Badania były prowadzone w czasie pandemii. Dzieci i młodzież objęta badaniem wróciła do szkół po okresie zajęć zdalnych. Analizując dane, należy to wziąć pod uwagę. Kwestionariusz KIDSCREEN powstał na bazie określonego paradygmatu badawczego, z którego wynikają założenia metodologiczne. Nie rości sobie prawa do badania całości jakości życia, środowiska dziecka, ale bada 10 obszarów, które zostały wypracowane w czasie przygotowywania kwestionariusza. Także to narzędzie badawcze ma swoje ograniczenia (Ravens-Sieberer & Kidscreen Group Europe, 2016), choć wśród innych wyróżnia się jakością oraz międzynarodowym charakterem.

3. WYNIKI BADANIA

Analizując wyniki badania, uwzględniono różne sposoby opracowania danych, które zostały wskazane w podręcznikach kwestionariusza KIDSCREEN (Mazur, 2008; Ravens-Sieberer & Kidscreen Group Europe, 2016). Dla celów diagnostycznych istotne było wskazanie grupy dzieci, które osiągały niski lub w normie poziom wyników. Wskazanie na grupę zagrożoną pozwala ocenić skalę koniecznej pomocy i wsparcia w danym obszarze.

Druga miara, szczególnie istotna ze względu na możliwość porównania wyników różnych badań (w ujęciu czasowym i geograficznym), to średnia uzyskiwanych wyników.

W podręczniku do kwestionariusza w następujący sposób zdefiniowano obszar - środowisko szkolne: *wymiar ten określa zdolności poznawcze dziecka/nastolatka, umiejętność nauki i koncentracji oraz jego odczucia wobec szkoły. Pytania odnoszą się do satysfakcji ze szkoły, osiągnięć w nauce, postrzegania szkoły jako miejsca przyjaznego. Badane są także relacje z nauczycielami* (Mazur, 2008, s. 22).

Wynik niski jest charakteryzowany w następujący sposób: *osoby niezadowolone ze szkoły, negatywnie oceniające szkołę i nauczycieli, natomiast w normie jako: osoby pozytywnie postrzegające środowisko szkolne oraz własne osiągnięcia w nauce* (Mazur, 2008, s. 22)

Ogólne wyniki związane z obszarem szkolnym można określić jako optymistyczne. W badaniu niski wynik osiągnęło 22% uczniów klasy 2. SP, 17% uczniów klasy 6. SP oraz 18% uczniów klasy 2. szkoły ponadpodstawowej.

OBSZAR	KL. 2 SP			KL. 6 SP			KL. 2 LO/TECH		
	Niski wynik	W normie	Średnia	Niski wynik	W normie	Średnia	Niski wynik	W normie	Średnia
środowisko szkolne	22%	78%	77,9	17%	83%	60,6	18%	82%	53,3

Badanie pokazało, że 4/5 uczniów dobrze ocenia środowisko szkolne i nie ma potrzeby wprowadzania interwencji publicznych. Jednocześnie należy zauważyć, że 1/5 uczniów osiąga wyniki poniżej normy. Jest to grupa uczniów, która wymaga szczególnej troski i opieki. Szkoła jest dla nich środowiskiem, które nie jest przyjazne i czują się w nim źle. Takie spostrzeżenie szkoły może implikować dalsze problemy związane z uczęszczaniem na zajęcia czy też osiągnięciami szkolnymi.

Czynnikiem różnicującym wyniki jest płeć dziecka. Chłopcy z młodszych klas częściej osiągają wyniki poniżej normy. Ta sytuacja zmienia się z wiekiem, więcej dziewcząt uzyskuje wyniki niskie w klasach 6. SP i w szkołach ponadpodstawowych.

		Mężczyzną/Chłopakiem	Kobietą/Dziewczyną
2 KL SP	Niski wynik	27%	16%
	W normie	73%	84%
	Total (n)	915	926
6 KL SP	Niski wynik	20%	21%
	W normie	80%	79%
	Total (n)	897	1003
2 KL LO/TECH	Niski wynik	16%	19%
	W normie	84%	81%
	Total (n)	974	1182

Kolejnym czynnikiem różnicującym jest miejsce zamieszkania:

		Na wsi	W małym mieście	W średnim mieście	W dużym mieście
2 KL SP	Niski wynik	20%	23%	21%	27%
	W normie	80%	77%	79%	73%
	Total	680	337	511	313
		Na wsi	W małym mieście	W średnim mieście	W dużym mieście
6 KL SP	Niski wynik	19%	16%	15%	15%
	W normie	81%	84%	85%	85%
	Total	701	456	536	207

		Wieś	Miasto do 20 tysięcy mieszkańców	Miasto od 20 do 50 tysięcy mieszkańców	Miasto od 50 do 100 tysięcy mieszkańców	Miasto od 100 do 500 tysięcy mieszkańców	Miasto powyżej 500 tysięcy mieszkańców
LO/TECH	Niski wynik	16%	17%	19%	18%	19%	20%
	W normie	84%	83%	81%	82%	81%	80%
	Total	891	293	247	167	212	346

W badaniu uwzględniono także zmienną związaną z liczbą dzieci w rodzinie. Wyniki dotyczące osiągnięcia wyników w normie lub niskich (poniżej normy) prezentowały się następująco:

		1 dziecko	2 dzieci	3 dzieci	4 dzieci	5 dzieci i więcej
2 KL SP	Niski wynik	24%	20%	19%	29%	23%
	W normie	76%	80%	81%	71%	77%
	Total	356	778	363	124	200
6 KL SP	Niski wynik	16%	14%	14%	19%	16%
	W normie	84%	86%	86%	81%	84%
	Total	806	333	127	279	321
LO/TECH	Niski wynik	21%	16%	17%	14%	21%
	W normie	79%	84%	83%	86%	79%
	Total	334	1015	435	162	195

Kolejnym czynnikiem różnicującym respondentów był postrzegany status materialny. Wyniki w oparciu o ten czynnik kształtowały się następująco:

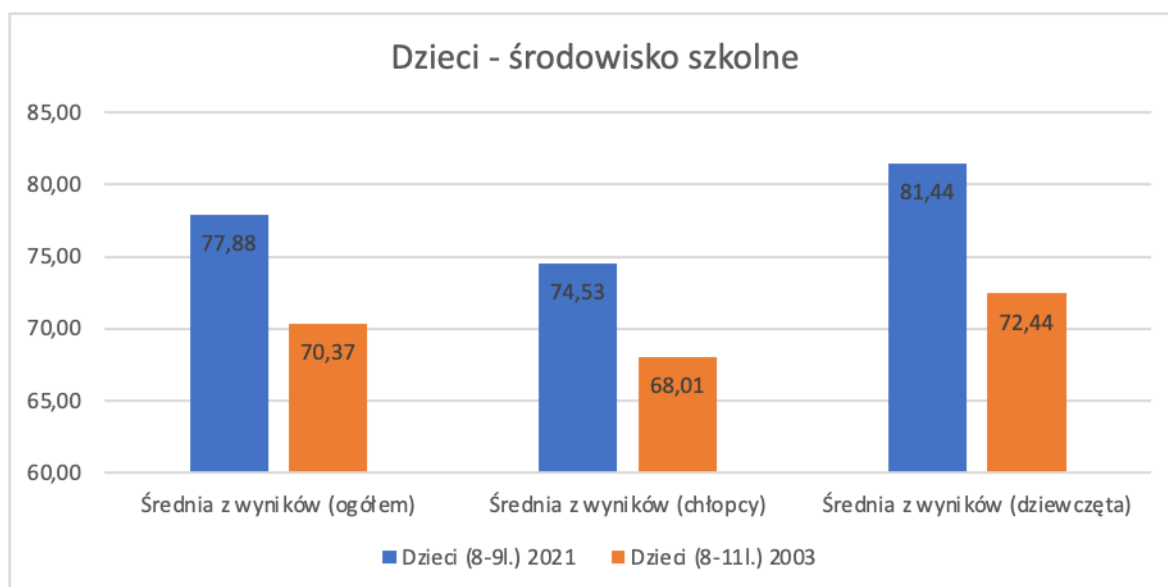
		Wystarcza nam pieniądze na bieżące potrzeby i na wszelkie wydatki	Wystarcza nam pieniądze tylko na bieżące potrzeby	Nie wystarcza nam pieniędzy na bieżące wydatki
2 KL SP	Niski wynik	20%	26%	44%
	W normie	80%	74%	56%
	Total	1373	426	42
6 KL SP	Niski wynik	14%	31%	71%
	W normie	86%	69%	29%
	Total	1680	193	27
LO/TECH	Niski wynik	16%	27%	40%
	W normie	84%	73%	60%
	Total	1889	242	25

Ostatnią zmienną, która pokazuje zróżnicowanie respondentów w osiągnięciu wyników w normie lub poniżej, jest miejsce zamieszkania w ujęciu geograficznym (województwo), co pokazuje tabela (w załączniku do raportu).

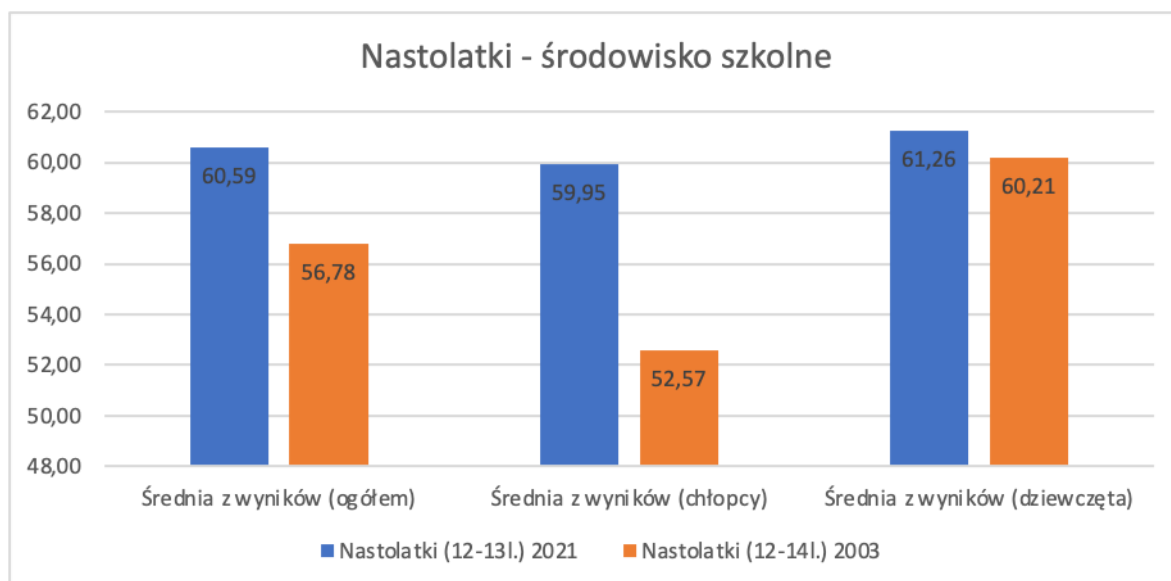
Biorąc pod uwagę średnie wyniki respondentów, można wskazać na skorelowanie wyników z wiekiem. Na etapie edukacji wczesnoszkolnej średnia wartość tego indeksu sięga 78, w późniejszych klasach szkoły podstawowej 61, a na poziomie szkoły ponadpodstawowej wynosi już tylko 53.

W tym miejscu warto pokazać, w jaki sposób zmieniały się wyniki uzyskiwane przez dzieci i młodzież na przestrzeni lat. Badaniem referencyjnym będą analizy prowadzone przez zespół Instytutu Matki i Dziecka w Warszawie w 2003 roku (Mazur, 2008).

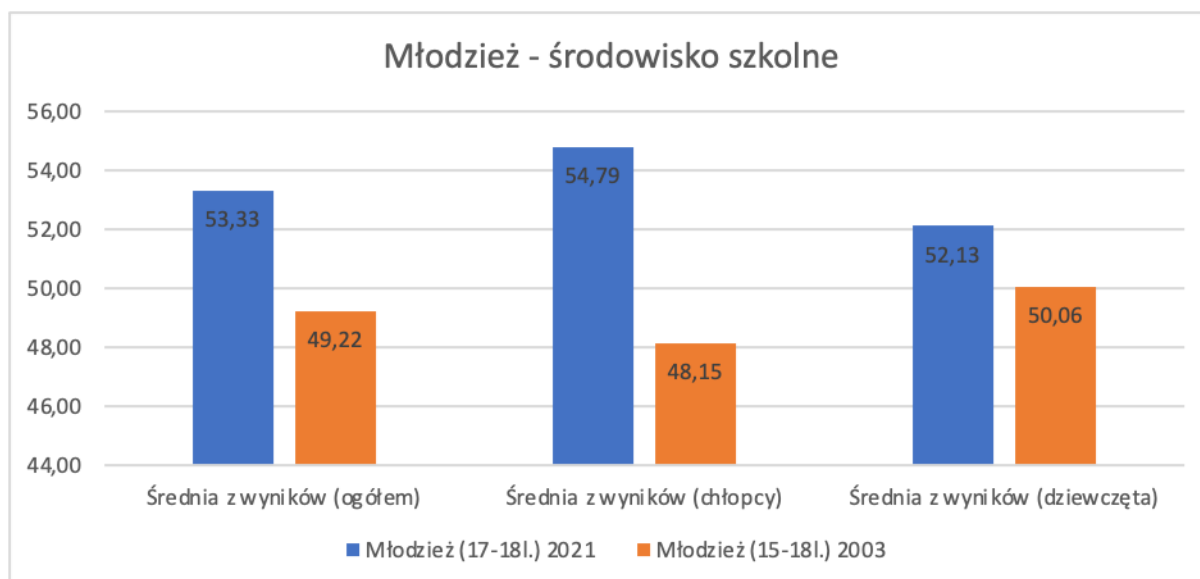
Z prezentowanego wykresu wynika, że obecnie dzieci klasy 2. szkoły podstawowej lepiej oceniają środowisko szkolne niż ich koleżanki i koledzy w 2003 roku. Jednocześnie to drugi po samopoczuciu psychicznym najwyżej oceniany obszar przez ogół najmłodszych. Wynik w tej kohorcie skorelowany jest z płcią, gdzie dziewczynki istotnie bardziej zadowolone są funkcjonowania w środowisku szkolnym (średnia to 81 do 75), przy czym aż 27% chłopców uzyskuje wynik niski (najwyższy odsetek wśród wszystkich aspektów).

W odniesieniu do dzieci z klas 6. szkoły podstawowej porównanie wyników obydwu badań wygląda następująco:

Jak widać na wykresie także obecni uczniowie klas 6. lepiej oceniają obszar związany ze środowiskiem szkolny, przy czym większa różnica dotyczy chłopców niż dziewcząt.

Także na poziomie szkoły średniej obecni uczniowie lepiej oceniają środowisko szkolne niż ich koleżanki i koledzy w 2003 roku, co pokazuje wykres:

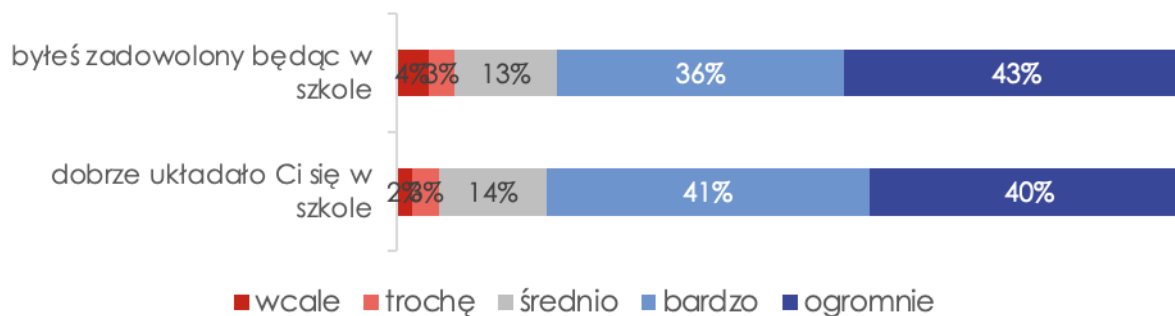
WYNIKI SZCZEGÓŁOWE DLA POSZCZEGÓLNYCH POZIOMÓW EDUKACYJNYCH

- 2. klasy SP

Najmłodszy uczniowie zdecydowanie lubili szkołę – aż ośmiu na dziesięciu cieszyło się, będąc w szkole (80%), potwierdzało również, że dobrze im się w niej układa (81%). Średnia w obu przypadkach wynosiła 3,1 pkt na 4. Nie do końca zadowolonych z pobytu w niej było zaledwie 7%.

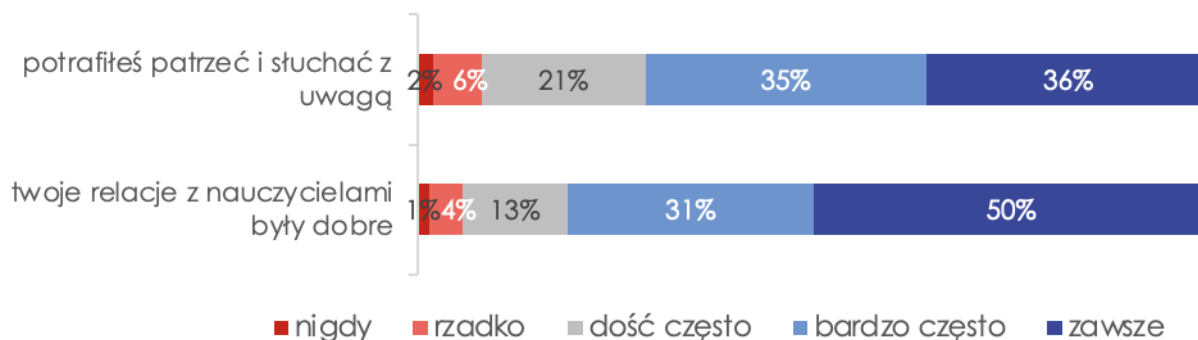
Drugoklasiści wysoko oceniali relacje z nauczycielami (81%, średnia 3,2 pkt) – jedna trzecia (31%) potwierdziła, że bardzo często, a połowa (50%), że zawsze były one dobre. Nieco niżej, ale wciąż dobrze, przedstawia się kwestia umiejętności patrzenia i słuchania z uwagą (średnia: 3,0 pkt). Siedmiu na dziesięciu ośmio- i dziewięciolatków (71%) potrafiło bez problemu zachować koncentrację, jeden na pięciu uczniów (21%) ocenił, że radził sobie z tym umiarkowanie często.

Wykres 1. Stosunek do szkoły (KL. 2. SP)

Drugoklasiści wysoko oceniali relacje z nauczycielami (81%, średnia 3,2 pkt) – jedna trzecia (31%) potwierdziła, że bardzo często, a połowa (50%), że zawsze były one dobre. Nieco niżej, ale wciąż dobrze, przedstawia się kwestia umiejętności patrzenia i słuchania z uwagą (średnia: 3,0 pkt). Siedmiu na dziesięciu ośmio- i dziewięciolatków (71%) potrafiło bez problemu zachować koncentrację, jeden na pięciu uczniów (21%) ocenił, że radził sobie z tym umiarkowanie często.

Wykres 2. Aktywność szkolna (KL. 2. SP)

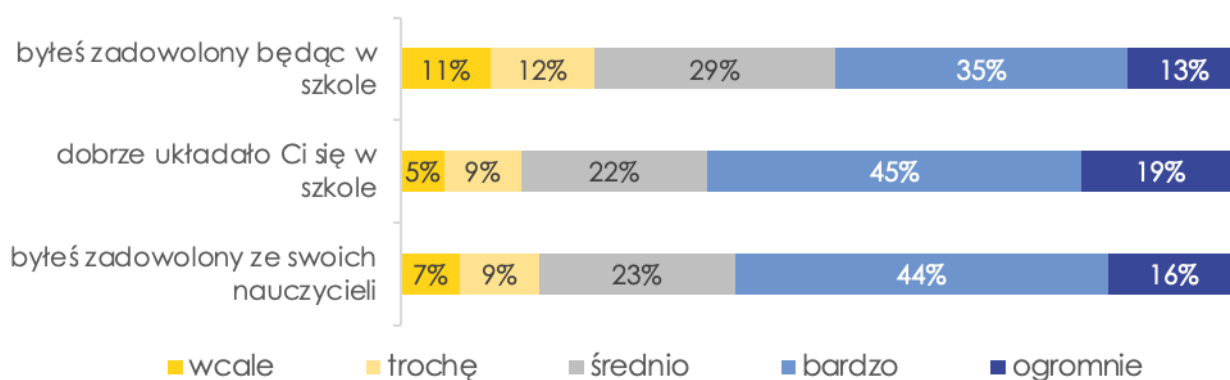

Również w tym aspekcie skrajnie pozytywnych odpowiedzi („zawsze”) częściej udzielały dziewczęta – 40% vs. 32% w kwestii koncentracji oraz 60% vs. 41% w ocenie relacji z nauczycielami.

- 6. klasy SP

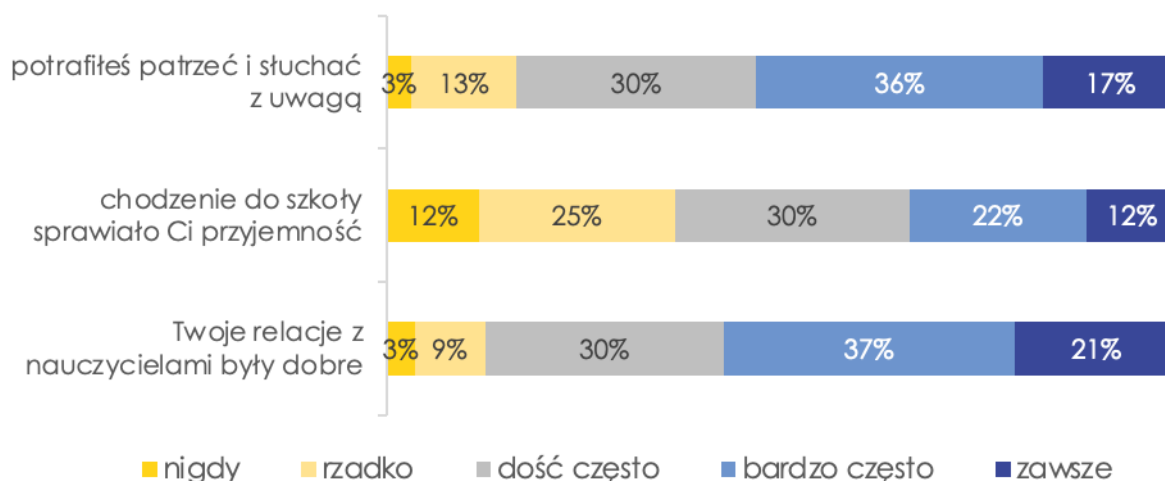
Poziom zadowolenia szóstoklasistów związany z uczęszczaniem do szkoły i nauką był podobnie jak ich młodszych kolegów na wysokim poziomie. Zadowolenie z pobytu w szkole, przynajmniej w stopniu średnim, wskazywało 77% uczniów. Skrajnie niezadowolonych uczniów było jedynie 11%. Większość uczniów wskazywała, że jest zadowolona ze swoich nauczycieli (83%).

Wykres 3. Stosunek do szkoły (KL. 6. SP)

Biorąc pod uwagę czas spędzany w szkole – 88% uczniów dobrze oceniała swoje relacje z nauczycielami, a dla 64% respondentów chodzenie do szkoły sprawiało przyjemność. Jednocześnie 37% uczniów uczęszczało na zajęcia szkolne niechętnie.

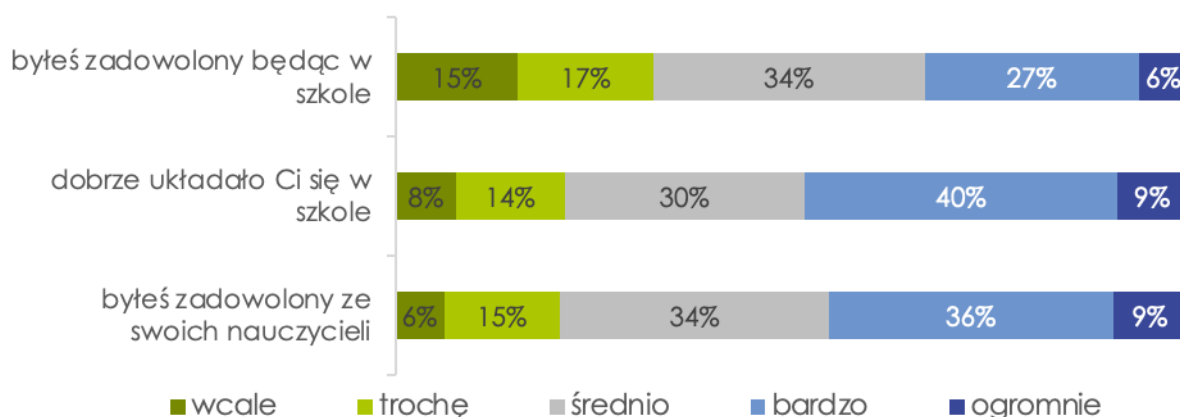
Wykres 4. Aktywność szkolna (KL. 6. SP)

- 2. klasa LO/TECH

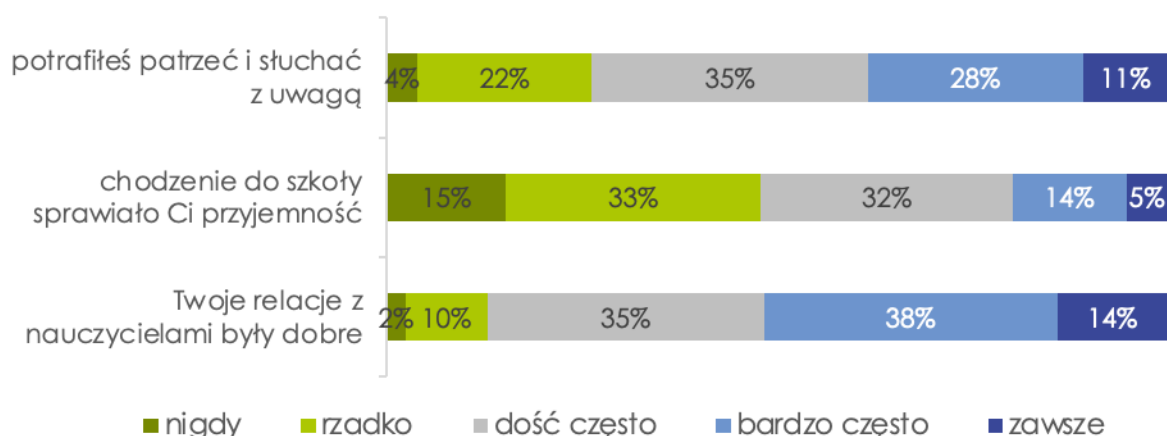
Stosunek do szkoły i nauki był przez uczniów techników i liceów ogólnokształcących jednym z niżej ocenianych aspektów. Najbardziej podzielone opinie uczniowie mieli w kwestii zadowolenia z pobytu w szkole – jedna trzecia cieszyła się z tego i taki sam odsetek był z tego niezadowolony (33%). Ogólne zadowolenie z bycia w szkole wyraziło 64% uczniów. Mniej niż połowa uczniów dobrze oceniała to, jak układa im się w szkole (48%) oraz była zadowolona z nauczycieli (45%). W obu przypadkach odpowiedzi negatywnych udzieliła jedna piąta nastolatków (21%).

Wykres 5. Stosunek do szkoły (LO/TECH).

Typ szkoły pozostawał bez wpływu na oceny uczniów – podobny stosunek do szkoły i nauki mieli licealiści i uczniowie technikum. Skrajnie pozytywne oceny jeśli chodzi o zadowolenie z nauczycieli i tego, jak radzą sobie w szkole, mieli mężczyźni. Mimo że 48% uczniów niechętnie chodziło do szkoły, tylko 13% młodzieży źle oceniało swoje relacje z nauczycielami. Ponad połowa (52%) przyznaje, że bardzo często lub zawsze były one dobre. Podzielone były deklaracje odnośnie umiejętności koncentracji – 38% uczniów skupienie uwagi nie sprawiało trudności, jednak więcej niż jedna czwarta (26%) miała z tym problem.

Wykres 6. Aktywność szkolna (LO/TECH).

Umiejętność koncentracji uwagi istotnie lepiej opanowali uczniowie technikum (42% vs. 34% dla sumarycznej odpowiedzi „bardzo często” i „zawsze”).

4. Rekomendacje

Prezentowane rekomendacje są wynikiem analizy danych uzyskanych w omawianym projekcie a także wiedzy eksperckiej i doświadczenia Rady Ekspertów przy Rzeczniku Praw Dziecka.

- Badania pokazały, że dla wielu uczniów **polska szkoła jest przyjaznym środowiskiem**. Ważne dla uczniów jest fizyczne przebywanie w szkole, budowanie relacji zarówno z innymi uczniami, jak i nauczycielami. **Dlatego istotne jest, aby jak najdłużej dzieci mogły uczestniczyć w zajęciach stacjonarnie**, a ewentualne wprowadzenie zajęć zdalnych powinno nastąpić jedynie w przypadku niezbędnej konieczności. Jednocześnie, opierając się na doświadczeniu eksperckim, wskazano na negatywne skutki przebywania dzieci i młodzieży w izolacji społecznej i instytucjonalnej.
- Rada Ekspertów wskazała, że jednym z ważnych postulatów jest **uzgodnione z rodzicami rozwijanie oferty zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży**. Mogłyby one odbywać się w oparciu o infrastrukturę szkolną, która po zajęciach lekcyjnych często jest niewykorzystywana. Ważne jest także **dostosowanie oferty zajęć do potrzeb dzieci, w tym zróżnicowania wynikającego z różnic pomiędzy dziewczętami i chłopcami**.
- Analiza uzyskanych wyników pokazuje **znaczącą rolę nauczycieli**, dlatego konieczne jest docenienie ich roli zarówno w procesie kształcenia, jak i wychowania. Część nauczycieli mogłaby być zaangażowana w działania szkoły po zakończeniu zajęć lekcyjnych, przy czym konieczne jest **zapewnienie w takich przypadkach odpowiedniego dodatkowego wynagrodzenia**.

- Rodzina powinna stanowić punkt odniesienia także dla osób pracujących w systemie oświaty (familiocentryzm). Dziecko jest elementem systemu rodzinnego i dlatego tak istotne jest **uwzględnienie roli rodziców oraz innych osób bliskich z rodziny w procesie nauczania i wychowania.**
- Należy wykorzystać pozytywne nastawienie dzieci i młodzieży do szkoły, budując relacje także w innym wymiarze niż tylko nauka. Warty rozważenia jest **powołanie w szkołach „partnera kreatywności” – osoby, grupy lub organizacji – którego zadaniem byłoby wykorzystanie potencjału lokalnych społeczności** (środowiska szkolnego, samorządów, sektora prywatnego, mediów) w zwiększaniu zaangażowania młodych ludzi w działania o charakterze wolontarystycznym.
- Badania pokazały, że **coraz więcej dzieci ma problemy z koncentracją w czasie zajęć szkolnych.** Może to wynikać z nadmiernej liczby bodźców, które na nie oddziałują, zwłaszcza w okresie długotrwałego przebywania w środowisku wirtualnym, związanym także z koniecznością nauki w trybie zdalnym. Istotnym będzie zwrócenie uwagi na ten problem oraz wypracowanie programów, które pozwolą na podniesienie u dzieci stopnia koncentracji na zadaniu oraz motywacji do jego ukończenia.

Wyniki badania jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce oraz prace i rekomendacje Rady Ekspertów przy Rzeczniku Praw Dziecka staną się podstawą opracowania wystąpień generalnych Rzecznika, a także projektów nowych aktów prawnych.

Bibliografia

1. Cartwright, N., & Hardie, J. (2012). *Evidence-based policy: A practical guide to doing it better*. Oxford University Press.
2. Davies, H. T. O., Nutley, S. M., & Smith, P. C. (2000). *What works?: Evidence-based policy and practice in public services* (1. wyd.). Bristol University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1t892t3>
3. Mazur, J. (2008). *Polska wersja kwestionariuszy do badania jakości życia związanej ze zdrowiem dzieci i młodzieży (KIDSCREEN)*. Instytut Matki i Dziecka.
4. Ravens-Sieberer, U., Auquier, P., Erhart, M., Gosch, A., Rajmil, L., Bruil, J., Power, M., Duer, W., Cloetta, B., & Czemy, L. (2007). The KIDSCREEN-27 quality of life measure for children and adolescents: Psychometric results from a cross-cultural survey in 13 European countries. *Quality of Life Research*, 16(8), 1347–1356.
5. Ravens-Sieberer, U., Gosch, A., Rajmil, L., Erhart, M., Bruil, J., Duer, W., Auquier, P., Power, M., Abel, T., & Czemy, L. (2005). KIDSCREEN-52 quality-of-life measure for children and adolescents. *Expert review of pharmacoeconomics & outcomes research*, 5(3), 353–364.
6. Ravens-Sieberer, U., Gosch, A., Rajmil, L., Erhart, M., Bruil, J., Power, M., Duer, W., Auquier, P., Cloetta, B., & Czemy, L. (2008). The KIDSCREEN-52 quality of life measure for children and adolescents: Psychometric results from a cross-cultural survey in 13 European countries. *Value in health*, 11(4), 645–658.
7. Ravens-Sieberer, U., & Kidscreen Group Europe (Red.). (2016). *The Kidscreen questionnaires: Quality of life questionnaires for children and adolescents: handbook* (3rd edition). Pabst Science Publishers.